

ADDER ONDER ADDERS

» PRIVÉ-DOMBEIN «
NR. 3

VICTOR ALEXANDROV

ADDER ONDER ADDERS

VERTAALD DOOR MARIANNE KUIK

MET EEN NAWOORD VAN DE UITGEVER

AMSTERDAM
UITGEVERIJ DE ARBEIDERSPERS

Eerste druk 1966
Tweede, ongewijzigde, druk 1981

Copyright © 1957 Ernest Flammarion
Copyright Nederlandse vertaling © 1966, 1981
B. v. Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam
Oorspronkelijke titel: *Education de vipères*
Uitgave: Flammarion, Parijs

ISBN 90 295 0075 1

*'... Welnu, Azazel leerde de mannen zwaarden
en messen hanteren en er was op aarde
een grote goddeloosheid en slemperij en de wegen
der mensen weken af van het goede...'*

Eén, twee... één, twee... links, links... In de pas! Solovej, solovej pta-asjesjka, weerklinkt het uit honderd kelen; een rauwe kreet, bijna een klacht.

'Skotina¹,' schreeuwt een rode en opgeblazen sergeant-majoor woedend, 'je kunt verdomme niet eens in de pas lopen. Ze hebben je niet eens leren marcheren in dat rot-dorp van je!'

Een venijnige elleboogstoot in de zij van een jonge rekrut met een kindergezicht, gekleed in een grijze lange jas, die hem tot op de enkels valt, begeleidt deze woorden. De man heeft geen koppel om; hij houdt een groot rond brood onder de arm geklemd en komt met moeite vooruit. Met verstarde gezichten, geheel met modder bespat, marcheren zij in gesloten gelid. Solovej, solovej pta-asjesjka. De rekruten verdwijnen in de bocht van de Nevsky.

Het is het tweede jaar van de oorlog.

Mijn herinneringen beginnen op dit punt: een sombere straat, huizen die mij reusachtig voorkomen, een tuintje met in het midden het standbeeld van Poesjkin, een boek onder de arm.

De middagen van Petersburg zijn kort in de winter. Om drie uur valt de avond; de sneeuw is blauwig van kleur; mussen vechten om wat broodkruimeltjes...

Ik kon nooit mijn neus afvegen, die door de kou onophoudelijk liep. M'n wanten waren zo zwaar. Dat ik die eerst

1. Beest.

moest uitdoen, om met m'n hand langs m'n rode neus te kunnen wrijven, maakte me woedend op dat standbeeld, op m'n kinderjuffrouw, die me aan m'n hand meetrok, op de mussen en op m'n zware pelsjas.

Bij de ingang begroette Ivan, de portier, ons. Lang en mager als een lantaarnpaal, stond hij voor de deur als een soldaat op wacht. Degenen die bij de brede, met een rode loper bedekte trap in de buurt kwamen, nam hij argwanend op. Niets ontging zijn blauwe glazige koeicogen, waarmee hij somber voor zich uit staarde. Hij vroeg naar mijn gezondheid en, terwijl ik de sneeuw van mijn kleren sloeg, trachtte hij te weten te komen wat er omging onder onze twaalf bedienden. Op de tweede etage opende een andere Ivan, de zwager van de eerste, de deur. Deze had géén snor en livrei met galons, maar was gekleed in een wit jasje. Ik vond de trap, die ik bij vier treden tegelijk opliep, prachtig. De kinderjuffrouw trok me mee door lange gangen, die me deden huiveren, en we kwamen in de kinderkamers, waar Doenka haastig op me af kwam om me mijn slobkousen uit te trekken. Ik was vaak gemeen tegen haar; dan schopte ik haar. Dat vond ik leuk. Ze had roze wangen als een boerinetje, en fladderende rokken. Mijn seksuele gevoelens, die me in de komende jaren zo veel moeilijkheden zouden bezorgen, ontwaakten in die tijd.

Aan deze prettige ogenblikken kwam een einde bij de binnenkomst van Herr Doktor, een onsympathieke Duitser met een paardehoofd. Hij voerde eindeloze gesprekken met mijn vader over de beste manier om mij te straffen. Mijn vader vond de riem afdoende. Herr Doktor, als schoolmeester en purist, gaf de voorkeur aan de stok. Hij bezat een verzameling van deze 'Rohrstöcke', die hij uit Maagdenburg, zijn geboortestad, had meegenomen; ik herinner me nog hoe ik hem eens verrast heb toen hij, in een stoel in zijn kamer gezeten, met zijn uitgedroogde hand liefdevol over één van zijn stokken streefde, onderwijl het weemoedige wijsje uit de Lorelei fluitend. Van tien tot twaalf en van drie

tot zes uur gaf hij mij les in Duits, Engels, wiskunde en geschiedenis. Hij vertelde me veel over Frederik de Grote, over Schiller en Goethe. Hij had het land aan mijn Franse onderwijzeres; iedere keer dat hij de kans kreeg mijn vader te spreken, zei hij hem dat de inspanningen die hij zich voor mijn opvoeding getroostte, vruchteloos zouden zijn zolang dat Franse onderkruijsel in het huis verbleef. Hij beschouwde haar als een gevaarlijke en verdorven vrouw.

Mlle Chariot was opgevoed in een klooster in de streek rond Tours. Daar zij een achterneef had, die derde secretaris was aan de Franse ambassade in Sint-Petersburg, had zij gemeend er haar carrière mee te dienen door naar het Palmyra van het noorden te gaan. Zij kwam er aan op tweeëntwintigjarige leeftijd, uitgerust met een aanbevelingsbrief, vijfenzeventig francs en een paar hoedjes uit Parijs. Van meet af aan mócht mijn moeder haar niet. Mlle Chariot, die drie jaar jonger was dan zij, zou men zeker mooi hebben kunnen noemen. Bovendien ving mijn moeder enkele diepe blikken van mijn vader op, bestemd voor de onderwijzeres, die haar in hoge mate verontrustten.

De Doktor beschouwde zich als een lid van de familie, en onderhield zich gedurende lange uren met mijn vader over politiek en over de oorlog, terwijl ik, aan een klein vierkant tafeltje gezeten, bladzijden en bladzijden, waar geen eind aan scheen te komen, overschreef. Ik werd volgestopt met kennis: Frans, grammatica, Engels, geschiedenis, Latijn en pianolessen. De Franse onderwijzeres, de Doktor en de Engelse gouvernante lieten me van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat geen ogenblik met rust. Met zeven jaar praatte ik vijf talen als een papegaai en kon ik uit het hoofd verzen van Schiller, Molière, Lermontov en Byron opzeggen. 's Avonds baadde ik in tranen, door ergernis, uitputting en uit medelijden met mijn eigen lot. De tijd, dat men mij hele middagen liet spelen met mijn ontelbare tinnen soldaatjes, die ik door mijn drie kamers liet defileren, was voorbij. De tijd van de verhalen van Andersen en Grimm was verre.

Maar dikwijls hoorde ik 's nachts, achter de zware gordijnen van bruin fluweel, een heel rijk van gnomen, feeën, en alle goede en boze geesten uit de Russische folklore, zich roeren. Soms ook glipte mijn oude kindermeid, tegen de bevelen van mijn vader in, mijn kamer binnen en vertelde me verhalen uit haar geboortestreek, de Oekraïne, die me deden rillen. Wanneer ze bij me wegging, klopte mijn hart alsof het uit elkaar zou springen en de angst greep me naar de keel. De lange, donkere gang, waar geen eind aan scheen te komen, was dan iets afschuwelijks. Buiten adem holde ik erdoor, zonder me om te keren, op de vlucht voor de geesten uit duizend-en-één-nacht. In mijn haast gooide ik altijd wel iemand of iets omver; het dichtstbij zijnde toevluchts-oord was de keuken waar Nastja, de dikke kokkin, me driemaal een kruis liet slaan. Daarna zette ik me, nog huiverend, aan de hoek van een lange houten tafel neer. Ik had enige tijd nodig om mijn kalmte te hervinden. Ik vond het heerlijk om bij Nastja op schoot te zitten. Zij gaf me pirojki's en kaviaar, wat haar verboden was. Eén keer zelfs liet ze me een glas wodka drinken en vermaakte zich kostelijk toen ik met een rood hoofd begon te hakkelen. Een andere keer leerde ze me grove woorden. Ik herhaalde deze aan tafel en mijn vader ontzegde me de toegang tot de keuken, na me streng berispt te hebben.

Het keukenhulpje was uit het zelfde dorp als Nastja. Haar man, soldaat in het regiment van Semjonovsky, zat de hele dag in de keuken, dronk thee, zweette en veegde zich het voorhoofd en de snorren af met een rode zakdoek.

Iedere dag, ochtend en avond, zat ik voor het martelwerktuig, dat de witte piano voor mij was. Deze stond in het midden van een enorme kamer, waar alles wit was, behalve de kussens, waar in roze, fluitspelende herdertjes en herderinnetjes op geborduurd waren. Ik liet m'n inktbevlekte vingers over de witte en zwarte toetsen glijden. De lineaal van mijn pianolerares Elisaveta Markovna, een uitgedroog-

de oude vrijster met een lorgnet en een pruik, kwam met kracht op mijn vingers neer bij iedere verkeerde noot. Het merendeel was verkeerd. 's Winters liet de lineaal sporen achter op mijn rode, verkleumde vingers. Ik haatte de muziek, maar de angst voor mijn vader won het van mijn onwil. Wanhopig keek ik naar de dingen in de kamer, zonder ze te zien. De rode pruik wiegde heen en weer op de maat van de metronoom. Het regende slagen met de lineaal. Ik huilde geluidloos.

Op een dag ging de oude vrijster zich beklagen bij mijn vader over het feit, dat ik geen enkele vordering maakte. Hij sloeg me. Terwijl ik mijn ellebogen ophief om de slagen af te weren, riep ik door mijn snikken heen dat ik niet van muziek hield en een enorme hekel had aan Elisaveta Markovna. Toen greep mijn vader me bij de pols beet, sleurde me mee naar zijn werkkamer, al schreeuwend: 'Kleine adder, je zult werken, je zult je lessen leren... Ik heb je het leven geschonken, ik zal het je weer ontnemen ook, als het moet...!' Ik keek naar de ramen, omlijst door zware gordijnen. Ik had willen weglopen om ze allemaal te straffen. Mijn moeder zou dan ook wroeging hebben... Zij die het zo vaak heeft over die arme, gesneuvelde soldaten, of over een tante die gestorven is in het ziekenhuis. Maar het enige wat ik deed was in tranen op mijn bed neerploffen, terwijl ik met mijn vuile handen in mijn ogen wreef.

De dag met zijn gelig licht liep ten einde. De kamer was lauw. De regen ruiste tegen het vensterglas. Herr Doktor, met zijn benige vinger in mijn richting priemend, liet me voor de tiende keer het werkwoord 'sein' herhalen. Op de *étagère* stonden mijn lamp met de groene kap, en een paar tinnen soldaatjes. Ik hief mijn hoofd op om ze te zien. Ik had ze vóór de les zó neergezet, in slagorde opgesteld, dat ik naar ze kon kijken. Mijn fantasie was bezig, ver weg van het werkwoord 'zijn'! Ik stelde in gedachten een strategie op voor mijn soldaatjes, de Italiaanse Bersaglieri met hun honden met veren, de Fransen in hun blauwe uniformen en de Engelsen, in het kaki met korte broek... Herr Doktor pakte

me zo hard bij m'n arm beet, dat het leek of hij hem wilde breken: 'Opletten, ik duld niet dat je wordt afgeleid...'

'Ik ben moe, Herr Doktor...' Een draai om m'n oren sneed me de adem af...

'Moe! We zijn nog maar net begonnen, luiwammes!' De hand van Herr Doktor was groot en hard; hij verstond de kunst te slaan zonder sporen achter te laten, die het me mogelijk gemaakt zouden hebben m'n beklag te doen bij mijn moeder.

De grote vierkante binnenplaats, met haar twaalf symmetrisch geplante bomen, was het middelpunt van mijn dromen. Het intense en drukke leven dat er zich afspeelde, fascineerde me: de Tartaarse tapijtverkopers, een oude man vergezeld van twee kinderen, met een aapje op zijn schouder, die sjarmanka¹ speelde. Nastja, Doenka en Afanassja gooiden kopeken in een stukje papier gewikkeld, oudbakken pirojki's en restjes varkens- en gekookt rundvlees naar beneden. Dat alles was in een oogwenk opgeraapt en de sjarmanka speelde tot slot de Marseillaise. De meisjes uit de keuken stonden altijd met tranen in de ogen naar de oude man te luisteren, hoewel hij zijn repertoire nooit veranderde. Bij de tonen van de Marseillaise kwam mijn oom Sergej, een vurig revolutionair, die thuis als een gevaarlijk element werd beschouwd, aanrennen en wierp een handvol kopeken. Bij het metalige geluid van de geldstukken stortten de twee kinderen en de aap zich naar de vier hoeken van de binnenplaats en de oude zette de Marseillaise weer in met nog groter geestdrift.

De keuken had voor mij een wonderbaarlijke aantrekkingskracht. Het was, in zekere zin, een koninkrijk in een koninkrijk. Daar werden, gedurende vierentwintig uur van de dag, de meest uitgelezen gerechten bereid. Er moesten dag en nacht door, tientallen vrienden en verwanten van voedsel worden voorzien en de mensen uit de keuken schenen nooit te slapen. Er was altijd wel een diner of een bal.

1. Soort Russisch draaiorgel.

Tussen twee fazanten gezeten, die op enorme zilveren schalen waren gelegd, hun snavel versierd met bloemen, keek ik toe hoe de rondreizende kooplui hun waar trachtten te verkopen. Er waren Armeniërs bij, Tartaren en Chinezen. Men dong af met een ware hartstocht en de prijzen daalden van één roebel tot vijftien kopeken, om tot duizelingwekkende hoogte te stijgen bij de nadering van een lid van de familie. De keukenmeisjes konden meestal lezen noch schrijven; ze waren praatziek en bijgelovig. Hun kamers roken altijd naar machorka¹, rotte appels, eau de Cologne en goedkope poudre de riz. Op een keer was mijn moeder flauwgevallen bij het betreden van hun gang. Er was een hele fles vlugzout voor nodig om haar weer bij te brengen. Zij heeft er nooit meer één voet gezet. Een verschrikkelijke meesteres heerste over deze regionen. Het was een Engelse, die merkwaardigerwijs Riza Porta heette. Zij was de weduwe van een Portugees, een importeur van kanaries en papegaaien, die zich een kwart eeuw geleden in Petersburg was komen vestigen. Ze was gezet van gestalte en kwaadaardig van karakter, had een scherpe tong en een afschuw van de Russen. Ze praatte door de neus als een echte Engelse, en had de gewoonte haar duim onder mijn tong te leggen om me de Engelse 'th' goed te laten uitspreken. Ze behandelde me onvriendelijk en ik nam wraak door benen en hoofden uit te rukken van een twaalfstal Engelse soldaatjes en zegevierend de boerenvlag door de vertrekken te dragen. Als ze me op de toppen van mijn vingers sloeg, floot ik een boerenmars, die ik mijn oom, de socialist, had horen zingen. Ten slotte diende ze me een verdiende klap toe, die welgemikt midden op mijn wang terecht kwam. Ze bestierde het huishouden met ijzeren hand; ze bestrafte het personeel, deelde met Kerstmis en Pasen de cadeautjes uit, stuurde binnen enkele uren ieder dienstmeisje of kamermeisje weg dat haar te zelfstandig leek en niet geneigd zich aan haar tirannie te onderwerpen; evenals diegenen die ze ervan verdacht een minnaar

1. Goedkope tabak.

te hebben, of het nu een zeeman was, of een soldaat. Zij liep altijd met de neus in de wind, de lippen oopen geklemd, om de hals een zwart fluweeltje met een groot gouden kruis eraan. Zij was strijdbaar katholiek en zodra ik zes jaar was geworden begon ze me de catechismus te leren, waarop de Doktor tussenbeiden kwam. De zaak bereikte mijn vader en men liet me voortaan met rust.

Ná de personen die waren belast met mijn opvoeding en de mensen die de keuken bevolkten, kom ik pas toe aan mijn ouders.

Deze volgorde mag vreemd schijnen, maar ik bracht veel van mijn tijd door met de eerstgenoemden, zeer weinig met de laatsten. Om de waarheid te zeggen, ik zag ze nauwelijks. Ik ontmoette mijn vader alleen maar als hij me bij zich riep om mijn vorderingen in kennis op het gebied van Engels, Frans en Duits te beoordelen. In zijn donkere werkkamer met de planken vol boeken, zat hij achter een empiretafel met verguldsel aan de hoeken; ik moest tegenover hem gaan zitten in een grote, diepe fauteuil van bruin leer, waarin ik bijna helemaal wegzakte. Ik dook zo veel mogelijk in elkaar, versuft, doodsbenauwd, het ergste vrezend. Ik moest gedichten opzeggen. Ik begon te stotteren, bleef steken, was mijn tekst vergeten en zocht, met tranen in de ogen, me te verontschuldigen. Ik vertelde leugen op leugen, zei dat de leraren me sloegen en het land aan me hadden. Het was me onmogelijk nog langer zoveel dingen, die me niets interesseerden en die ik niet leuk vond, te leren. Ik hield van de binnenplaats en van Proska, één van de jongetjes van de oude man met de sjarmanka. Toen stond mijn vader op, breed van schouders, op zijn voorhoofd parelden zweetdruppels; zijn pince-nez, die twee diepe rode groeven achterliet, zette hij af. De opgezwollen ader aan zijn linker slaap kondigde de scène aan, die volgen zou. Hij kneep me heel hard in mijn arm, zó hard dat ik ervan kreunde, en gooide me zijn kamer uit. Lange tijd nog hoorde ik het grommen van zijn luide, diepe stem in mijn oren na-gonzen. Ik was

als de dood voor deze vreemde, driftige en veeleisende man; het leek me of alle andere kinderen op de wereld wél konden eten wat ze maar wilden, en naar school gaan met andere kinderen of op de binnenplaats spelen. Na zulke scènes verscheen mijn vader niet in de eetkamer. Hij liet zich het eten op zijn kamer brengen.

Mijn moeder zag ik alleen wanneer ze migraine had, óf na een uitpuddend bal. Zij was heel jong en heel mooi. Ze had een prettige stem om naar te luisteren en zong, met groot succes, zigeuner-romancen; hierbij begeleidde ze zichzelf op de witte piano met het goudgeborduurde kleed. Mijn vader was jaloers, zeer jaloers. Hij maakte haar overal scènes, aan tafel, in de slaapkamer of ergens anders, met een zo luide en opgewonden stem dat het hele huis op de hoogte was: van Ivan beneden aan de trap tot Abrek de tapijtkoopman toe. Later begreep ik zijn manier van reageren beter. Hij was aanzienlijk ouder dan mijn moeder, gereserveerd van aard, melancholiek en neurasthenisch. Vele uren lang trok hij zich terug in zijn werkkamer. Mijn moeder bleef in de salon, zong een romance; ófwel zij sloot zich dagenlang op in haar slaapkamer, met rode ogen en een rode neus. Dan weigerde zij wie dan ook te zien, zelfs haar moeder. Deze laatste, een oude dame, zachtzinnig discipel van Tolstoj en vegetariër, had zich tegen het huwelijk van haar dochter verzet.

Ik was de vrucht van deze verbintenis zonder vreugde. Mijn vader, een beroemd advocaat; mijn moeder, een jonge, mooie en lichtzinnige conservatorium-leerlinge, die van luxe hield en van al het andere dat een aanzienlijke naam en een fortuin haar bieden konden. Ik had het gevoel alsof de hele last van deze slechte verhouding en van de jaloezie tussen deze twee mensen, die zo verschillend van aard waren, op mijn verwarde hoofd neerkwam. Op het hoofd van een klein jongetje met zwarte ogen en bleke wangen met puistjes.

Mijn vader werkte hard; het was oorlog en hij verdiende enorm veel geld. Nastja zei in de keuken dat in oorlogstijd alle grote heren veel geld verdienden. Mijn moeder, die heel bleek zag, speelde Chopin. Mijn oom bevond zich ergens in de Karpathen. We hadden een nieuw kamermeisje, Arisja heette ze; ze was heel mooi om te zien en we konden goed met elkaar opschieten. Ze noemde me Vitja, in plaats van jonge heer. Als het me lukte mijn kamer uit te glippen zonder de Doktor wakker te maken, mocht ik bij haar in bed slapen. Wat was het fijn bij haar, en zo lekker warm. Ze was helemaal naakt zodat ik haar huid kon voelen; en heerlijk dat ze rook... Ze hield me dicht tegen zich aan en iets binnen in mij werd wakker. Soms, als zij sliep, sloegen de vlammen me opeens uit en nam een onbekend gevoel bezit van mij. Maar als ik haar in de keuken, in het voorbijgaan aanraakte, duwde ze me weg en gaf me een standje. Daar begreep ik niets van. Toen ik op een dag haar keuken binnenkwam, merkte ik Semeon op, een soldaat die ik dikwijls in de keuken zag. Ik speelde graag met zijn sabel. Ik vond dat hij gek deed. Over Arisja heengebogen drukte hij haar tegen zich aan terwijl zij haar armen om hem heen geslagen had. Het leek wel of ze aan het stoeien waren, maar niet zoals kinderen op straat dat doen. Hun ademhaling ging zwaar. De kamer werd verlicht door een lampadka¹. De gordel van Semeon, samen met zijn sabel en revolver, zag ik op een stoel liggen. Ik kwam dichterbij, maar toen ze me in de gaten kregen, hielden ze op met stoeien. Arisja keek me woedend aan en joeg me de kamer uit. Ik begreep niet waarom; ik had haar toch niets misdaan? Vanaf die dag liet ze me niet meer bij zich in bed slapen of op haar schoot zitten en ze noemde me jonge heer, net zoals iedereen.

Mijn oom, de broer van mijn moeder, kwam bij ons Kerstmis vieren. Ik mocht met de grote mensen aan tafel eten. Hij was gebruind door de zon en het leek of hij groter was geworden. Hij speelde niet langer de Marseillaise op de

1. Klein lampje dat voor een ikoon hangt.

piano, maar sloot zich lange tijd op met mijn vader in diens werkkamer. Aan tafel gaf hij als zijn mening te kennen dat het er slecht uitzag in de wereld. Iedereen was ontevreden en, als het zo doorging, zouden de Duitsers de oorlog winnen.

Er moesten wel belangrijke dingen gebeurd zijn, want Herr Doktor woonde niet meer bij ons. Een paar kaarsrechte heren, in het zwart met op hun buik een zware horlogeketting en een bolhoed op het hoofd, hadden Herr Doktor op een dag ontboden in de kamer van mijn vader. Hij was weer naar buiten gekomen met trillende handen en een gezicht zo bleek als een doek. Toen ik de volgende dag zijn kamer binnenkwam voor de les, trof ik er slechts de drie stokken, die aan de muur hingen, aan. Wat een dag! Ik bleef in de keuken hangen, almaar etend. Alles wat me voor de mond kwam flapte ik eruit! Onderwijl luisterde ik naar de dingen die gezegd werden. En er wérden merkwaardige en onbegrijpelijke dingen verteld. De zoon van Afanassja en Pjotr, evenals de zoon van Doenka, waren vertrokken. Iedereen vertrok trouwens, naar het front. Ik had er ook best heen willen gaan. De vrouwen zagen er bedroefd uit. Arisja ging van ons weg om te trouwen met Semeon en te gaan werken in een munitiefabriek in de Viborg-wijk. Haar verloving was gevierd in de keuken... Ik had veel te veel room gegeten en was de hele dag aan het braken; ten slotte werd ik naar bed gebracht.

Eénmaal in de week ging ik gewoonlijk op bezoek bij mijn neefje Grisja, die twee jaar ouder was dan ik. Hij woonde in Kamenostrovskoë. We hadden zeer belangrijke dingen te bespreken, want zijn vader had een doos met Senegalese soldaatjes voor hem gekocht, en ik had hem beslist nodig om een veldslag mee na te spelen. Ik besloot hem een brief te schrijven:

... Waag het niet gekke dingen uit te halen met mijn Alpenjagers. Voor ieder afgerukt hoofd moet je me twee nieuwe soldaatjes geven, of een postzegel van Somaliland. Ik lig nog in bed. Doe je best om

me vanavond te komen opzoeken. De dokter is geweest. Hij heeft in m'n keel gekeken met een lepel en toen heb ik over hem heen gebraakt. Ze zeiden dat ik me onmogelijk gedroeg en dat ik straf zou krijgen zodra ik beter was. Ik heb dus geen haast om beter te worden. Mijn vader is naar Moskou vertrokken en mijn moeder is bij me geweest. Ze had een lange witte jurk aan en grote edelstenen in haar oren, om haar hals en om haar polsen; ze aaide met haar hand over mijn haar en dat gaf me een gek gevoel. Ze heeft zulke zachte handen. Riza ligt nog in het ziekenhuis. Des te beter! Ik wou dat ze dood ging of gewoon maar verdween, zoals een boze fee uit de sprookjes van Grimm! En m'n vader? Zou hij niet naar het front gaan zoals alle anderen? Waarom gaat hij eigenlijk niet? Ik heb het hem laatst aan tafel gevraagd: hij stuurde me naar m'n kamer en iedereen was boos op me. Er kwamen de laatste tijd veel mensen bij ons. Je hoorde het rinkelen van flessen die de één na de ander, werden opengetrokken. Er zat een soort gelige wijn in, die prikte op je tong. Helemaal niet lekker. De grote mensen noemen het champagne. In de keuken hebben ze alleen nog maar zwarte kaviaar, waar ik niet van hou. Ik vind de rooie veel lekkerder. En jij? Iedere nacht zijn er zigeuners in ons huis. De muziek houdt pas 's ochtends vroeg op. Afanassja staat huilend de afwas te doen: haar broer is aan het front gesneuveld; Nastja zei laatst dat haar zoon verloren is. Ik geloof dat er veel mensen verloren worden. Mlle Chariot beweert dat Riza dezer dagen uit het ziekenhuis zal komen. Ze zeggen dat ze stenen had en dat haar maag opengesneden moest worden. Wat een idioot idee om stenen in je maag te verstoppen. Zodra zij thuiskomt is voor mij het goede leventje afgelopen. Om zeven uur op. Om acht uur naar bed. Iedere ochtend levertraan. De jongens die op de binnenplaats spelen, boffen. Ik geloof nooit dat zij dat afschuwelijke drankje hoeven slikken. Zij mogen met de aap spelen, het geld oprapen en opstaan en naar bed gaan als ze zin hebben. Ik zou best bij hen willen wonen, met de oude man de Marseillaise spelen en kopeken oprapen. Ik weet zeker dat jij een leuker leven hebt dan ik.

Tot gauw, en vergeet de Senegalezen niet...

Mijn vader was uit Moskou teruggekomen met cadeautjes voor iedereen, zelfs voor Riza Porta, die een stuk magerder was geworden. Zij is gek op mijn vader en spreekt tegen hem in de derde persoon. Voor mij heeft hij een nieuw Frans-Duits woordenboek meegenomen. En tijdens het eten heeft hij aangekondigd dat, na Pasen, al m'n tinnen soldaatjes achter slot en grendel opgeborgen zullen worden en dat het werk dan pas echt zal beginnen. Met tranen in de ogen liet ik me op de grond vallen en zette alle dozen, waarin ze bewaard werden, open voor me neer. M'n enige vriendjes gingen ze me af nemen; m'n kleine dappere Belgen met hun blauwe uniformen, het luitenantje met z'n sabel en revolver in de hand, en de Italianen met hun groene pluimen.

De hele nacht lag ik plannen te maken om weg te lopen. Fenimore Cooper en Karl May gingen voor dit doel een verbond aan in mijn gedachten. Ik wilde dat Proska met me mee zou gaan. Die nacht wilde ik weten wat er in de salons gebeurde, want het rumoer was luider dan gewoonlijk. In mijn nachtgoed sluip ik de gang door en doe de deur open; de grote zaal is feestelijk verlicht; mijn moeder leidt de cottillan aan de arm van een ontzettend lange en magere officier met een snorretje en een monocle. Ze maken rare danspassen en de officier kijkt naar m'n moeder op een vreemde manier: m'n vader kijkt nooit zo naar haar. M'n nachthemd is me te lang, het blijft ergens aan haken en ik val in m'n volle lengte over de vloer... De deur gaat half open, de mensen lachen; m'n moeder is geërgerd. Op de een of andere manier kom ik weer in m'n eigen bed terecht; m'n vader staat over me heen gebogen. Hij is erg bedroefd, heel anders dan anders en hij legt zijn hand op m'n voorhoofd. Als ik de volgende morgen heel vroeg opsta, zijn de gasten al weg. Overal liggen flessen en omgevallen stoelen. In de keuken is de oude Nastja in diepe slaap op haar stoel en de samowar kookt niet meer. Ik neem een groot stuk chocolade-cake en kruip weer in bed.

Uit de roze slaapkamer, waar alles zo mooi is, hoor ik de nerveuze lage stem van mijn vader, onderbroken door snik-

ken. Mijn moeder huilt. Wat kan mijn vader wel tegen haar zeggen? Ik begrijp er niets van. In mijn boeken is alles zo eenvoudig. Als Buffalo Bill een Indiaan doodt, is deze dóód. ... Een scalp is een scalp... daar worden verder geen woorden meer aan vuil gemaakt. Maar dit... Arme moeder. Morgen zal ik haar een zoentje gaan brengen als haar kamer tenminste niet op slot is, zoals altijd. De muren van moeders kamer zijn geheel met zijde bespannen en overal staan bloemen. Als ik de volgende ochtend bij haar kom, ligt ze in bed. Met haar prachtige blauwe ogen, die vol tranen staan, kijkt ze me treurig aan en vraagt: 'Heb je slaag gehad vandaag? Arme jongen...' Dikwijls zegt ze tegen me: 'Wat ben je toch een lelijk kind.' Ik vraag me af waarom ze dat eigenlijk zegt. De kinderen van de binnenplaats zien er net zo uit als ik. Ze hebben net zo'n wipneus. En haar dat hun over het voorhoofd valt. Ze hebben dezelfde ogen als ik. Toen er met Kerstmis kinderen bij ons op visite waren, liep mijn moeder op Boris af, het kleinzoontje van onze buurman, een admiraal met een buikje. Ze streeelde hem over zijn wangen en zei dat hij zo'n mooi jongetje was. Het is waar dat hij net zulke blauwe ogen heeft als zij, een zachte blanke huid en een rechte neus. Ze keek naar hem zoals ze naar mij nooit heeft gekeken. Hij boft, die Boris, iedereen houdt van hem en hij krijgt nooit slaag. Maar ik wil niet mooi zijn om te zien, ik ben geen meisje. Ik wil sterk worden; paardrijden, schieten en leren scalperen, en naar het front gaan. Ik heb een afkeer van Boris, net zo als alle andere jongens die worden uitgenodigd met Kerstmis. Proska is nog nooit uitgenodigd; vast en zeker omdat hij op mij lijkt.

Laatst hebben Boris en drie van die andere mispunten gezegd dat ik op een aap leek. Ik heb gedaan of ze gek waren. Toen hebben we gevochten en ik heb ze flink afgerost. Met gescheurde kleren en bloedneuzen schreeuwden ze nog door de deur heen dat ik een aap was, mijn vader een mof en mijn oom een vuile socialist.

De personen uit m'n directe omgeving en degenen die bij

ons over de vloer kwamen, namen in mijn verbeelding een heel speciale plaats in: de dikke postbode met de knevels die 's morgens langs kwam, en aan de voordeur belde; én de gladde magere die de brieven voor de bedienden bracht en die aan de dienst-ingang klopte. De Chinees Sjodja, met z'n gekke vlecht en z'n koffer vol wonderlijke voorwerpen, zoals papieren draken, vlaggetjes en lampions in allerlei kleuren. Hij liép niet gewoon, maar maakte een soort zijdelingse huppelpasjes. En dan was er nog de onvergetelijke Abrek, met zijn verzameling kleden en matten, geborduurde vingerdoekjes en doosjes tahat lokoem en halvah. Hij had een dik, glimmend gezicht, een hangsnor en een kaal hoofd waarop een minuscuul kalotje stond.

Al deze figuren hadden zich een eigen plaats verworven in mijn droomwereld. De postbode die 's mórgens kwam, heerste over een heel volk van dikke, zware mensen met snorren. Die van 's ávonds over een volk van magere mensen met gladgeschoren wangen. Beide rijken hadden, dat sprak voor mij vanzelf, een gemeenschappelijke grens, die volgens mij ergens in de buurt van Abessinië lag. Ik weet niet waarom, maar Abessinië fascineerde me, of het nu kwam door de naam, of door de postzegels met de leeuw van Juda erop boven een palmboom. Ze hadden trouwens allemaal min of meer met mijn postzegelverzameling te maken. Als er bezoekers in de salon kwamen, zocht ik naar punten van overeenkomst tussen bij voorbeeld een dikke dame en de Germania zoals die voorkwam op de Duitse postzegels. Of ik probeerde een man te vinden die goed zou passen in de driehoekige Mauritius. Sjodja, de Chinees, hoefde maar één van z'n zijdelingse huppeltjes te maken of ik zag hem al onder een pagode in Peking staan. En er was weinig voor nodig om in Abrek, met fez en kroon, een Turkse sultan te zien. Op de Engelse postzegels, die ter gelegenheid van de kroning waren uitgegeven, prijkten mijn moeder en vader, niet koning George en de koningin. Arisja, ons kamermeisje, stelde, in fladderend nachtgewaad, de Marianne van de

Franse postzegels voor. Leek de dokter van mijn moeder, met zijn zwarte baardje en pince-nez, niet sprekend die ene woest-uitziende president van die Latijns-Amerikaanse republiek? Op een keer had ik zijn instrumententas onder een stoel verstopt. Wie schetst zijn verbazing toen ik pogingen deed hem tegen de achtergrond van een zelfgetekende palm te zien te krijgen, om hem op die manier op te nemen in m'n wassenbeeldengalerij... Verwilderd keek hij me aan. Waarom draaide ik zo om hem heen met dat beschilderde stukje karton? Er zijn zo ontzaglijk veel dingen waar grote mensen geen idee van hebben.

Iedereen die bij ons over de vloer kwam, maakte deel uit van deze wereld waar hij een heel eigen plaats innam. De postbode voerde zijn leger aan tegen de prauwen van Sjodja; Sjodja was voor mij, van het begin af aan, de piraat op de grote rivieren van China geweest. Abrek bleef altijd de woeste, genadeloze lijfwacht van de sultan. De vuurgevechten, die nooit een einde namen, werden voornamelijk geleverd op het grondgebied van het arme Abessinië. Toen ik op een keer eens Sjodja in de keuken aantrof die naast Nastja gezeten, kalm thee aan het drinken was samen met Abrek, kon ik een kreet van verrassing niet onderdrukken. De lijfwacht en de piraat, bij wie zich de brave postbode Ossipovitsj, de koning der Rechtvaardigen had gevoegd, zaten met zijn drieën rustig van hun thee 'v prioesskoe' te genieten. Het suikerklontje ging van mond tot mond en iedereen brak er een stukje af.

Ik ben dol op de buurt van de Nevsky Prospekt en de Ligovka. Nastja neemt me er vaak mee naar toe en ik vermaak me er kostelijk; ze koopt wafels van twee kopeken voor me. De mensen zijn er vrolijk; studenten lopen in groepen, arm in arm met meisjes, en ze lopen te roken. Veel mannen in uniform, en echte kozakken met sporen en grote kromme zwaarden. Als ik later student ben, zal ik ook met een sigaret over de Ligovka lopen. De zon steekt en de sneeuw begint te

smelten. Iedereen baggert door een dikke modderlaag. Er wordt met verschillende soorten limonade en met semet-sjki¹ gevent. Mijn hemel, wat is het leven hier toch heerlijk. Ik zou willen weglopen, heel hard weglopen om mijn vader nooit meer te hoeven zien, en Riza Porta niet, en de kleine Boris niet met z'n blauwe ogen; noch mijn moeder, die hem over zijn haar strijkt. De mensen h er zijn net zoals ik; ze lachen naar me als ze naar me kijken. Ik heb zelfs een keer een caramel gekregen. De mensen zien er gelukkig uit. Mijn moeder heeft een keer naar me gekeken en gezegd: 'Jij kunt mijn zoon niet zijn.' Nou, kan mij wat schelen! Ik vind mensen met een platte neus, lachende ogen en bruine tanden aardig. Ik weet zeker dat zij me nooit zouden slaan, maar dat ze wat om me zouden geven. Bij hen zou ik kunnen lachen en rustig in de modder mogen spelen, zonder dat ze me de neus dicht zouden knijpen om me een lepel levertraan in m'n mond te gieten.

In Kamenostrovsko  woonde oom Aristide, een man die ik niet licht zal vergeten. Ik zie hem nog voor me met zijn opgekrulde snor, bolhoed en jas met hermelijnen kraag, aan het stuur van een Peugeot 1910. Het ding knetterde en piepte, en de hele straat stond in een oogwenk vol rook. Iedereen noemde hem de Europeaan, en niemand wist iets van zijn verleden of had enig idee waar hij vandaan kwam. Op een goede dag ontmoette hij de zuster van mijn vader, een weduwe met regelmatige gelaatstrekken en grote, grijze ogen. Hij maakte haar met zoveel volharding het hof, op een zo volledig andere manier dan enige Rus ooit had kunnen doen, dat zij ten slotte met hem trouwde. Bovendien was zij ingepalmd door zijn volmaakte beheersing van het Frans en zijn Grieks diplomatiek paspoort. Alles wat mijn vader over hem te weten kon komen was, dat hij de functie van onder-directeur bekleedde bij de Franse Société Peugeot in Rusland, met een salaris van vijfhonderd roebel per maand. Behalve Russisch sprak hij nog een dozijn andere talen uitstekend,

1. Zonnebloempitjes.

variërend van Hindoestaans tot Fins. Hij was altijd opgewekt en bevond zich veelal in gezelschap van mensen die een bolhoed droegen zoals hij, en gekleed gingen in pakken met enorme ruiten. Zij bedienden zich van een uiterst vreemd soort Russisch en men noemde hen 'Angelsaksen.' Pas later heb ik begrepen, dat deze oom mijn vader een aanzienlijk fortuin en vele hoofdbrekens heeft gekost. Hij bezat een levendige verbeelding. Als je hem geloofde, was hij in het zelfde jaar adjudant-generaal van koning Konstantijn geweest aan het Griekse hof, had zijn kandidaats in de letteren in Parijs gehaald, én een bijkantoor van de Bank van Italië in New-York gesticht. Wij kinderen, zagen in hem een soort tovenaer, en we waren dan ook gek op hem.

Hij nam ons mee uit rijden in de auto en overlaadde ons met cadeautjes. Dikwijls ging hij naar Parijs, vanwaar hij de meest uiteenlopende voorwerpen mee terug bracht, van schilderijen van Picasso – toen nog onbekend – tot de nieuwste, pas uit Amerika geïmporteerde grammofoonplaten met foxtrot of shimmy erop, toe.

Ik weet niet waarom, maar mijn moeder heeft hem er altijd van verdacht een spion te zijn, in dienst van een onbekende regering. Wat mij betreft, ik benijdde mijn neefje Grisja, want zijn vader sloeg hem nooit; bovendien had hij beloofd hem naar een gymnasium in Parijs te laten gaan, zodra de nederlaag van de Duitsers een feit zou zijn. Eens verraste m'n oom Grisja en mij toen we, met open gulf, beiden zeer geïnteresseerd elkaars geslachtsdelen bestudeerden. Hij gaf ons geen slaag, maar nam ons mee naar zijn bibliotheek. Hier hield hij een lang betoog over de kwade gevolgen die masturbatie voor de gezondheid had. Hij kon niet al te best met mijn vader over weg, die hij ervan beschuldigde pro-Duits te zijn en niet genoeg bij te dragen aan de geallieerde zaak. Nooit kwam oom Aristide bij ons zonder dat hij bloemen of een cadeautje bij zich had. Zijn woordkeus was geleerd en hij doorspekte zijn zinnen met Griekse en Latijnse spreekwoorden. Vaak kon je hem horen klagen dat er té veel Russen in